

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

บทเพลงคำเมืองที่วางจำหน่ายในช่วงปี 2537 (มกราคม-ธันวาคม) มีรวมทั้งสิ้น 9 ชุด 106 เพลง รวบรวมสาระเรื่องราวได้ 469 เรื่อง

จากการวิเคราะห์เนื้อหาเพลงคำเมืองในเรื่องประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม การถ่ายทอดความรู้ด้านต่าง ๆ และอื่น ๆ ที่ปรากฏในเนื้อหาเพลงคำเมือง พบว่าเนื้อหาของเพลงคำเมืองสะท้อนถึงค่านิยมมากที่สุดคือร้อยละ 39.23 รองลงมาคือเรื่องอื่น ๆ ร้อยละ 23.24 การถ่ายทอดความรู้ร้อยละ 14.93 ความเชื่อร้อยละ 13.86 และน้อยที่สุดคือประเพณี ร้อยละ 8.74

เนื้อหาของเพลงคำเมืองที่สะท้อนถึงค่านิยมต่างๆ ของชาวบ้านพบว่ามีความนิยมเรื่องความรักมากที่สุด รองลงมาคือค่านิยมเรื่องความรักในถิ่นฐานและเรื่องความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซึ่งมีค่าเท่ากัน ลำดับที่ 3 เป็นเรื่องความสนุกสนาน เรื่องรักญาติพี่น้อง เรื่องยอมรับบุญกรรมโดยไม่ได้แย้งซึ่งมีค่าเท่ากัน เรื่องความมั่นคงทางฐานะมาเป็นลำดับที่ 4 เรื่องคุณความดีมีมากเป็นลำดับที่ 5 เรื่องความชอบเสียงไซคเป็นลำดับที่ 6 นอกจากนั้นก็มีค่าลดหลั่นกันไป คือ เรื่องการศึกษาและเรื่องการทำบุญมีค่าเท่ากัน เรื่องการเคารพผู้อาวุโส เรื่องความกตัญญูและเรื่องการหวังความสุขชั่วพริบตา เรื่องเครื่องประดับและเรื่องความเชื่อในผีอำนาจ และที่มีค่าน้อยที่สุดได้แก่ เรื่องความเชื่อถือโชคลาง การพึ่งพาอาศัยกันและความสันโดษ

สาระของเพลงคำเมืองที่สะท้อนเรื่องราวอื่นๆ พบว่าความตลกขบขันมีมากที่สุด เรื่องอาหารเป็นลำดับรองลงมา เรื่องอาชีพและธรรมชาติมีค่าเท่ากันเป็นลำดับที่ 3

เรื่องการแต่งกายเป็นลำดับที่ 4 เรื่องที่อยู่อาศัยลำดับที่ 5 เชื้อชนท่งเทียวเป็นลำดับที่ 6 สุภษิตเป็นลำดับที่ 7 และที่น้อยที่สุดคือ เรื่องภาษาและการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมซึ่งมีค่าเท่ากัน

เนื้อหาของเพลงคำเมืองที่มีการถ่ายทอดความรู้ด้านต่างๆ พบว่าด้านการพัฒนาสังคมมีมากที่สุด รองลงมาคือด้านเศรษฐกิจ ลำดับที่ 3 คือ ด้านการสาธารณสุข ลำดับที่ 4 คือ ด้านการเมืองการปกครองและค่าน้อยที่สุดได้แก่ ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

เนื้อหาของเพลงคำเมืองที่สะท้อนถึงความเชื่อต่างๆ ของชาวล้านนาพบว่ามีความเชื่อในพุทธศาสนามากที่สุด รองลงมาคือความเชื่อในโชคลางและฤกษ์ ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาเป็นลำดับที่ 3 ความเชื่อในไสยศาสตร์เป็นลำดับที่ 4 ความเชื่อในสิ่งแวดล้อมและปรากฏการณ์ธรรมชาติเป็นลำดับที่ 5 ความเชื่อในเรื่องบุญกรรมและอันสงฆ์ผลบุญเป็นลำดับที่ 6 ความเชื่อในโหราศาสตร์ เรื่องผีसाง เรื่องขวัญมีค่าเท่ากันมาเป็นลำดับที่ 7 และที่น้อยที่สุดคือ ความเชื่อเรื่องลักษณะบุคคล เรื่องความเป็นมงคล-อัปมงคล เรื่องสุขภาพและสวัสดิภาพ เรื่องชาตินี้ชาติหน้า เรื่องความฝัน เรื่องสังขานต์ เรื่องบุพเพสันนิวาส เรื่องลักษณะต่าง ๆ ของสัตว์ และความเชื่อเรื่องยากกลางบ้าน

เนื้อหาของเพลงคำเมืองที่สะท้อนประเพณีต่างๆ ของชาวล้านนาพบว่า มีประเพณีสงกรานต์มากที่สุด รองลงมาคือประเพณีงานบอย แอ้วสาว คำหัว ลอยกระทง ขนทราย และน้อยที่สุดคือ การเกษตร พังเทศน์ การตาย การแต่งงาน ชันโตก การปล่อยนกปล่อยปลา และการเรียกขวัญ

ส่วนความเป็นมาของเพลงคำเมืองนั้น เริ่มต้นมาจากเพลงร่ำวง เริ่มมีครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2496 จากวงดนตรีคณะลูกระมิ่งค์ ประพันธ์เพลงโดยถวิล รัตนแก้ว เพลงคำเมืองเพลงแรกชื่อว่า "สาวรถแก่ง" ต่อมาเพลงคำเมืองได้มีการดัดแปลงมาจากเขตพื้นที่เมืองบ้าง ดัดแปลงมาจากเพลงพื้นบ้านบ้าง นำมาเข้ากับจังหวะของสากล นอกจากนั้นก็นำแนวมาจากเพลงลูกทุ่งอีกด้วย ดังนั้นในปี พ.ศ. 2525 จึงมีการเรียกว่าเพลงลูกทุ่งคำเมือง

เพลงคำเมือง ไม่มีรูปแบบตายตัวขึ้นอยู่กับความคิดของผู้ประพันธ์เพลงแต่ละคน ที่จะจินตนาการออกมา แต่แนวเพลงจะมาจากเพลงไทยสากล คือมีเนื้อเพลง 4 ท่อน (1, 2 แยก และ 4) ภาษาจะใช้คำเมืองปนกับภาษากลางบ้างเพื่อความไพเราะ ทุกอย่างจะต้องไปด้วยกันอย่างลงตัว ทั้งภาษา เนื้อร้อง และทำนอง ส่วนจังหวะนั้นจะดูตามเนื้อหาของเพลง

ในส่วนเนื้อหาของเพลงจะเกี่ยวกับธรรมชาติ ความรัก ตลก ความเป็นอยู่และการถ่ายทอดความรู้ เนื้อหาส่วนใหญ่จะเป็นแนวตลกถึงร้อยละ 90 เนื้อหาของเพลงได้ข้อมูลมาจากหลาย ๆ ด้าน เช่น ข้อมูลเพลงเกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ได้มาจากประสบการณ์ เพลงตลกได้มาจากเล่าเจ๊ยของโบราณ ส่วนข้อมูลอื่น ๆ ได้จากสื่อมวลชน

กลุ่มผู้ฟังเพลงคำเมืองปัจจุบันส่วนมากจะเป็นกลุ่มคนที่มีอายุตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป มีอาชีพชาวไร่ ชาวนาและกรรมกรแรงงาน ซึ่งส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่นอกตัวเมือง ส่วนในตัวเมืองจะมีอาชีพช่างตัดผมชายฟังเป็นส่วนมาก ในตัวเมืองจะมีกลุ่มผู้ฟังเพียงร้อยละ 10 เท่านั้น การเผยแพร่ส่วนใหญ่ก็จะเป็นเฉพาะในทั่วภาคเหนือ โดยเฉพาะภาคเหนือตอนบน ส่วนภาคอื่น ๆ ก็มีบ้างแต่ไม่มาก

ความแตกต่างของเพลงคำเมืองในอดีตและปัจจุบันคือ ในอดีตจะพิถีพิถันในเรื่องของเนื้อร้องว่าคล้องจองหรือไม่ และต้องมีเนื้อหาสาระสมบูรณ์ มีความหมาย มีเนื้อครบ 4 ท่อน และวรรณยุกต์ถูกต้อง ส่วนปัจจุบันไม่ค่อยมีสาระ เนื้อหาซ้ำซาก มีการพัฒนาดนตรีให้เป็นแนวของสมัยใหม่ เพลงไม่ค่อยสะท้อนอะไรได้มากนัก และไม่ค่อยมีคุณค่า

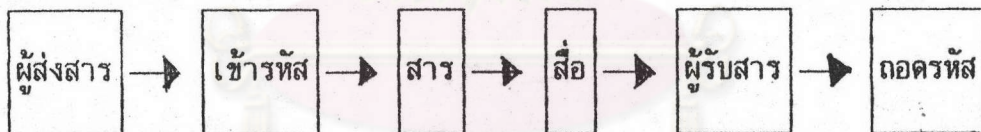
อภิปรายผล

จากผลการวิจัยโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเพลงคำเมือง ปรากฏว่าวัฒนธรรมที่ปรากฏในบทเพลงนั้นจะเป็นไปในเรื่องของค่านิยมมากที่สุด ส่วนความเชื่อและประเพณีมีสะท้อนน้อยกว่า เนื่องจากผลของการพัฒนา ซึ่งองค์การสหประชาชาติได้ประกาศให้ พ.ศ. 2531-2540 เป็นทศวรรษโลกเพื่อการพัฒนาวัฒนธรรม ด้วยเห็นความสำคัญของการนำ

วัฒนธรรมเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมโลก แม้กระทั่งประเทศไทยก็ได้มีประกาศให้ปี พ.ศ.2537 เป็นปีรณรงค์วัฒนธรรมไทย เพื่อนำวัฒนธรรมเข้าสู่ระบบการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการเมือง โดยมีนโยบายอย่างชัดเจนที่จะรณรงค์ให้ประชาชนองค์กร สถาบันต่าง ๆ และชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ ส่งเสริม และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยให้กว้างขวางยิ่งขึ้น (พินดา สงวนเสรีวาณิช, 2537)

เพราะเมื่อวัฒนธรรมคือระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นและมีใช้ระบบที่เกิดขึ้นโดยสัญชาตญาณนั้นย่อมหมายความว่า วัฒนธรรมคือสิ่งที่มนุษย์จะต้องเรียนรู้และจะต้องมีการถ่ายทอดวัฒนธรรม หลักที่สมาชิกของสังคมใช้ยึดถือเป็นแนวหรือกรอบความประพฤติก็คือ ค่านิยม ถึงแม้ว่าการถ่ายทอดวัฒนธรรมอาจทำให้ลักษณะบางอย่างของวัฒนธรรมแปรเปลี่ยนได้บ้างตามกาลเวลาและทักษะการถ่ายทอดของแต่ละคนแต่ค่านิยมและหลักสำคัญที่ใช้เป็นกฎเกณฑ์ของสังคมจะยังไม่เปลี่ยนไป (อมรา พงศาพิชญ์, 2521)

เพลงคำเมืองที่ได้นำมาวิจัยนั้นส่วนใหญ่จะถ่ายทอดวัฒนธรรมของชาวล้านนาในช่วงปี 2536-2537 จากหลักการสื่อสารพบว่าเพลงคำเมืองเป็นการสื่อสารแบบทางเดียว ซึ่งมีกระบวนการดังนี้

ผู้ส่งสาร หมายถึง ผู้ประพันธ์เพลง

สาร ก็คือ สารในเพลงคำเมือง

สื่อ ก็คือ บทเพลง ช่องทางการเผยแพร่บทเพลง คือ วิทยุ เทป นักร้อง ฯลฯ

ผู้รับสาร ก็คือ กลุ่มผู้ฟังเพลงคำเมืองนั่นเอง

เพลงคำเมืองนับเป็นสื่อพื้นบ้านที่ได้ประยุกต์แล้ว เพลงคำเมืองสามารถเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลที่สามารถดึงดูดความสนใจและมีศักยภาพในการจูงใจ สามารถชักชวนให้มวลชนเกิดความคล้อยตาม เช่น เพลงที่ได้กล่าวเชิญชวนให้มาท่องเที่ยว และบรรยาย

ถึงความสวยงามต่าง ๆ ของธรรมชาติ เมื่อผู้ฟังได้รับฟังก็อาจจะเกิดความรู้สึกคล้อยตาม
 อยากจะมาเที่ยวตามที่ได้ฟังสาระในเพลง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือเพลงได้สร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้น
ตามทฤษฎีการจูงใจ โดยที่การจูงใจนั้นต้องอาศัยสถานการณ์ทางด้าน การสื่อสารเป็นเครื่องมือ
 และเครื่องมือดังกล่าวนี้จะเกี่ยวข้องกับการที่บุคคลหนึ่งพยายามจูงใจ เพื่อที่จะเปลี่ยนทัศนคติ
 (Attitude) ความเชื่อ (Beliefs) และพฤติกรรม (Behavior) ของบุคคลบางคน
 หรือบางกลุ่ม

นอกจากนั้นยังวิเคราะห์ได้ว่า วัฒนธรรมของชาวล้านนาได้มีการวิวัฒนาการไป
 จากเดิม เห็นได้ชัดว่าในเรื่องของที่อยู่อาศัย อาหารหรือการแต่งกายจะมีการเปลี่ยนไป
 ตามยุคสมัย ประเพณีบางอย่างก็จะเปลี่ยนไปเช่นกัน เช่น ประเพณีการแ้วสาว จะเห็นได้
 ชัดว่าเปลี่ยนไปอย่างมาก ยิ่งในตัวเมืองก็เกือบจะไม่มีประเพณีเดิม ๆ ให้เห็น นอก
 จากตามชนบทที่อยู่ห่างไกลมาก ๆ เท่านั้นที่พอจะมีหลงเหลือให้เห็นบ้างเพียงเล็กน้อย
 ส่วนความเชื่อนั้นจะเปลี่ยนเป็นความเชื่อที่มีเหตุผลมากยิ่งขึ้น การที่มีเหตุผลขึ้นเพราะประชา
 ชนมีความรู้มากขึ้นและความรู้นี้ก็เป็นผลมาจากการเปิดรับสื่อมาก ทั้งนี้อาจเป็นผลเนื่องมา
 จากปัจจุบันได้มีการสื่อสารติดต่อกันได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทำให้มีถึงแนวคิด
เรื่องการสื่อสารเพื่อพัฒนาวัฒนธรรม เพราะทั้งสองอย่างมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด
 ในแง่หนึ่งนั้นการสื่อสารเกิดขึ้นภายใต้ขอบเขตของวัฒนธรรม วัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อการสื่อ
 สาร เพราะวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการสื่อสารของสมาชิกของสังคม ในขณะที่
 เดียวกันการสื่อสารก็เป็นเครื่องมือในการทำให้วัฒนธรรมดำรงอยู่ได้ คือ ช่วยเผยแพร่
 วัฒนธรรม ช่วยทำนุบำรุงรักษาส่งเสริมถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นเก่ามาสู่คนรุ่นใหม่ และ
 ทำให้การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมเป็นไปอย่างเหมาะสมกับกาลเวลาและวิถีชีวิตของประชา
 ชน วัฒนธรรมยุคใหม่เป็นวัฒนธรรมของการสื่อสาร อีกไม่นานทั้งวิทยุและโทรทัศน์ ทว่าทั้งประ
 เทศก็จะ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหมด ซึ่งก็หมายความว่าคนทั้งประเทศ ไม่ว่าจะ เป็นชนบทหรือ
 ในเมืองก็จะ ได้ฟังวิทยุและดูโทรทัศน์ไปในเวลาเดียวกัน เหมือน ๆ กันทุก ๆ แห่งจะรู้และ
 เห็นได้ยีนอะ ไร เหมือนกันและพร้อมกันหมด

เพลงคำเมืองที่ได้นำมาวิเคราะห์ทั้ง 106 เพลงยังสามารถอธิบายถึง แนว
 คัดพิจารณาเกี่ยวกับองค์ประกอบและหน้าที่ของวัฒนธรรม เพลงคำเมืองเป็นทั้งองค์ประ
 กอบและหน้าที่ของวัฒนธรรม องค์ประกอบของวัฒนธรรมมีดังนี้

1. ระบบความคิดความเชื่อ ซึ่งความเชื่อทุกประเภทของมนุษย์ต้องอาศัย
 สัญลักษณ์ซึ่งหมายถึงภาษา ที่จะช่วยสื่อสารความเชื่อของมนุษย์ เช่น "ตุ๊กแกสามารถตายได้
 แม่น" ซึ่งความเชื่อเหล่านี้จะมีไม่ได้หากไม่มีภาษา
2. ระบบสังคม หมายถึงองค์ประกอบสังคมส่วนที่เป็นประเพณีหรือกฎเกณฑ์
 พฤติกรรมต่าง ๆ ที่ต้องอาศัยภาษาเป็นสื่อเช่นกัน เช่น ประเพณีการค้าหว่า เป็นต้น
3. ระบบความรู้สึก อารมณ์ ทำที่ ความรู้สึกและการถ่ายทอดความรู้สึก
 ของมนุษย์ต้องอาศัยสัญลักษณ์หรือภาษาเป็นสื่อเช่นกัน อย่างเช่น ความรู้สึกเคารพถึงผู้
 อาวุโส ทำที่ที่มีต่อผู้มีฐานะทางการเงิน เป็นต้น
4. ระบบเทคโนโลยี เป็นเรื่องเกี่ยวกับการผลิตและการใช้เครื่องมือ ซึ่งจะ
 เห็นได้ว่าในยุคแรก ๆ เพลงคำเมืองจะไม่มีการบินตกเสียง ต่อมาเมื่อระบบเทคโนโลยี
 เจริญขึ้นก็ได้มีการใช้เครื่องมือและผลิตผลงานเพลงคำเมืองออกเป็นเทปคาสเซ็ทวางจำ
 หน่าย มีการโปรโมท ซึ่งทั้งหมดนี้ก็เป็นไปได้ด้วยความสามารถของมนุษย์ ในการใช้
 สัญลักษณ์โดยเฉพาะภาษา

นอกจากองค์ประกอบของวัฒนธรรมทั้ง 4 องค์ประกอบที่ได้กล่าวมาแล้วก็ยังมีหน้า
 ที่ของวัฒนธรรม เพลงคำเมืองเป็นหน้าที่ของวัฒนธรรมทางด้านศิลปะ เพราะเป็นภาษาที่ได้
 ใส่จินตนาการเข้าไปประกอบกับดนตรีให้ความไพเราะ เป็นกลไกเชื่อมมนุษย์เข้ากับสภาพ
 แวดล้อมซึ่งเป็นถิ่นพำนักของตนและเป็นกลไกเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน
 จะเห็นได้ว่าคนในท้องถิ่นภาคเหนือเมื่อไปอยู่ที่อื่นเมื่อได้ยินเพลงคำเมืองก็จะทำให้ระลึกถึง
 ภูมิภาคนาของตน หรือเมื่อคนถิ่นอื่นได้ฟังเพลงคำเมืองก็จะนึกถึงบรรยากาศของถิ่นทางภาค
 เหนือได้ เพราะเพลงจะมีลักษณะเฉพาะของตนเองในแต่ละท้องถิ่น เพลงคำเมืองเป็นสื่อพื้น
 บ้านของภาคเหนืออีกรูปแบบหนึ่ง เพราะมีเนื้อร้องที่สะท้อนให้เห็นถึงชีวิตความเป็นอยู่
 ขนบธรรมเนียม ประเพณีและความเชื่อของถิ่นล้านนา จากแนวคิดเรื่องสื่อพื้นบ้าน
 เพลงคำเมืองก็จะมีหน้าที่ในสังคมดังนี้

1. แสดงให้เห็นความเป็นเอกภาพ ความเป็นพื้นบ้านของสังคมล้านนา
2. เป็นนันทนาการของสังคม ก่อให้เกิดความบันเทิง เจริญรมย์คือความไพเราะของเสียง เนื้อหาที่น่าเสนอ ความแปลก ความตลกขบขัน (พบร้อยละ 36.69) และความพร้อมของหมู่คณะที่แสดง
3. หน้าที่ทางด้านการรายงานข่าว มักนำเหตุการณ์ต่าง ๆ แทรกเข้าไปในการนำเสนอ เช่น เรื่องของกีฬาซีเกมส์ หรือเรื่องของการชุมนุมประท้วง เป็นต้น
4. ให้ความเห็นและชักจูงให้ผู้รับสารเกิดแนวความคิดหรือทัศนคติอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น เช่น การเชิญชวนให้พูดคำเมือง เป็นต้น

ทั้งหมดที่ออกมาเป็นบทเพลงก็จะต้องมีผลมาจากความคิดของมนุษย์ในการที่จะถ่ายทอดอารมณ์ความคิด ความรู้สึกออกมาเป็นคำร้องและทำนอง ดังนั้นแนวคิด เรื่องศิลป์ เพลงและบทเพลง จึงเป็นส่วนสำคัญในการวิจัยนี้ เพราะการนำเสนอบทเพลงต้องมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ คีตกวี คือผู้เสนอความคิด จินตนาการ อารมณ์และความรู้สึกออกมาเป็นเพลงที่ประกอบไปด้วยเนื้อร้องและทำนอง บทเพลง ผู้เผยแพร่บทเพลง ได้แก่ นักร้อง และนักดนตรี นอกจากนี้ก็ยังมีผู้ฟังและสื่อ ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นองค์ประกอบโดยทั่ว ๆ ไป ของเพลง

ถ้าจะกล่าวถึงเป็นส่วน ๆ ตามเนื้อหาที่วิเคราะห์จะเป็นดังนี้

เกี่ยวกับเรื่องของประเพณี พบว่ามีจำนวน 41 เรื่องจาก 469 เรื่อง เนื้อหาของเพลงในช่วงปี 2537 จะสะท้อนถึงประเพณีสงกรานต์ถึง 10 เรื่อง จะเห็นได้ว่าประเพณีสงกรานต์นั้นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของคนล้านนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันประเพณีสงกรานต์ที่เชียงใหม่ก็ยังสามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้ปีละมาก ๆ ลำดับต่อมาเป็นประเพณีงานบอย ซึ่งเป็นงานบุญของชาวล้านนา และก็ยังเป็นแบบของเดิมอยู่มาก ส่วนประเพณีแล้วสาวนั้นก็ยังมีพบอยู่ในเนื้อเพลงเพราะในบางพื้นที่ก็ยังมีประเพณีแบบเดิม ๆ อยู่ ประเพณีคำห้วนก็ยังมีเป็นประจำทุกปีในช่วงสงกรานต์ ส่วนการลอยกระทงนั้นวันก็จะเปลี่ยนแปลงไปไม่ค่อยเป็นแบบดั้งเดิมมากนัก ส่วนประเพณีชนทรายก็ยังคงมีอยู่ในช่วงสงกรานต์ แต่ก็มีเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ส่วนประเพณีอื่น ๆ เช่น การเกษตร การเทศน์ การตาย การแต่งงาน การปล่อยนกปล่อยปลา และการเรียกขวัญ ก็อาจพบได้น้อยมากในปัจจุบัน

ที่เป็นแบบล้านนาจริง ๆ ประเพณีชนไตนั้นก็พบในการต้อนรับแขกต่างเมืองเท่านั้น ตามบ้านก็ไม่ค่อยนิยมรับประทานอาหารแบบชนไต ปัจจุบันมักจะนั่งรับประทานโต๊ะเป็นส่วนมากตามแบบสากล

เกี่ยวกับเรื่องของความเชื่อ พบว่ามี 65 เรื่องจากทั้งหมด 469 เรื่อง ที่สะท้อนมากที่สุดคือความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนา เพราะชาวล้านนาส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ส่วนในเรื่องของไสยกลาง ถูข ก็ยังมีความเชื่อกันอยู่มาก เพราะแม้แต่ในชีวิตประจำวัน ชาวล้านนาก็ยังมีความเชื่อเหล่านี้อยู่มาก เช่น ถ้าวันไหนนั่งข้าวแล้วข้าวออกเป็นสีแดง ก็เชื่อว่าเป็นลางบอกเหตุร้ายที่จะเกิดขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้หันไปพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์และไสยศาสตร์ ความเชื่อเหล่านี้จึงสะท้อนอยู่ในเพลงคำเมืองด้วย และสิ่งที่ชาวล้านนามีความเชื่อที่น้อยที่สุดคือ เรื่องลักษณะบุคคล มงคล-อัปมงคล สุขภาพและสวัสดิภาพ ชาตินี้-ชาติหน้า ความฝัน สังฆานต์ บุพเพสันนิวาส ลักษณะต่าง ๆ ของสัตว์และเรื่องของยากกลางบ้าน ความเชื่อเหล่านี้ได้น้อยลง เพราะในปัจจุบันความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ทำให้ความเชื่อเหล่านี้ลดลงและความเชื่อต่าง ๆ ของชาวล้านนาในปัจจุบันจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของความมีเหตุผลมากยิ่งขึ้น และจะใช้วิจารณ์ต่าง ๆ พิจารณาก่อนที่จะเชื่อ นอกจากนั้นก็ยังเกี่ยวกับพื้นฐานการศึกษาของคนล้านนาอีกด้วย

เกี่ยวกับเรื่องของค่านิยม พบว่ามีถึง 184 เรื่องจาก 469 เรื่อง ซึ่งสะท้อนมากที่สุดคือในเพลงคำเมืองที่ได้นำมาวิเคราะห์ เพราะว่าค่านิยมสามารถเปลี่ยนไปได้ตามยุคสมัย ถ้าค่านิยมนั้นกลุ่มสังคมเห็นว่ามีความควรแก่การกระทำ น่ากระทำ น่ายกย่องหรือเห็นว่าถูกต้อง จะเห็นได้ว่าค่านิยมเรื่องความรักมีค่ามากที่สุด เพราะเรื่องของการรักนั้นจะเป็นพื้นฐานของการแต่งเพลง จะเห็นได้ว่าไม่เฉพาะแต่เพลงคำเมืองเท่านั้น เพลงทุกประเภทก็มักจะเป็นเรื่องราวของความรักเกือบทั้งสิ้น ส่วนค่านิยมที่สะท้อนถึงความเป็นชาวล้านนาที่เห็นชัดลำดับต่อมาคือ เรื่องการรักถิ่นฐาน โดยเฉพาะผู้สูงอายุจะไม่ยอมไปไหน เรื่องความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ชาวล้านนามักจะมีน้ำใจต่อผู้อื่น เรื่องความสนุกสนานและรักญาติพี่น้อง ส่วนค่านิยมที่สะท้อนน้อยที่สุดคือ เรื่องเชื่อถือไสยกลาง การพึ่งพาอาศัยกันและ

ความสันโดษ ชาวล้านนาจะมีค่านิยมเปลี่ยนไปตามยุคสมัยแต่ค่านิยมบางอย่างก็จะคงอยู่เป็นเอกลักษณ์ของคนล้านนา

เกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้ พบว่ามี 70 เรื่องจาก 469 เรื่อง ที่พบมากที่สุดคือด้านการพัฒนาสังคม เนื่องจากว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประจำวันอยู่มาก ส่วนที่พบน้อยที่สุดจะเป็นเรื่องของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งอาจจะเป็นเพราะในดินแดนของภาคเหนือยังมีทิวทัศน์อันงดงามตระการตา มีอากาศสดชื่นเย็นสบาย อุดมสมบูรณ์ด้วยแหล่งน้ำและพืชพรรณธัญญาหาร จึงทำให้ไม่ค่อยได้คิดถึงเรื่องของสิ่งแวดล้อมมากนัก ส่วนด้านเศรษฐกิจด้านการสาธารณสุข และการเมืองการปกครองก็พบได้มากกว่าการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพราะการพัฒนาด้านเหล่านี้ก็มีผลต่อการดำเนินชีวิตด้วย เห็นได้ชัดว่าการถ่ายทอดความรู้นั้นเป็นเพียงการสอดแทรกเข้าไปในเนื้อเพลง ให้ความละเอียดของความรู้ไม่มาก จึงเป็นเพียงการกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกหรือเพียงแค่ให้จดจำสารได้เท่านั้น

เกี่ยวกับเนื้อหาด้านอื่น ๆ พบว่ามี 109 เรื่องจาก 469 เรื่อง ส่วนใหญ่ก็จะ เป็นเนื้อหาที่ตลกขบขัน แต่ก็เกี่ยวข้องกับ การดำเนินชีวิตของชาวล้านนาทั้งสิ้น นอกจากนั้นก็ จะสะท้อนถึงอาหาร อาชีพ ธรรมชาติ การแต่งกาย ที่อยู่อาศัย ซึ่งก็ยังคงเป็นของเดิม ของชาวล้านนา และบางส่วก็รับมาจากที่อื่น ที่ยังเป็นเอกลักษณ์ของชาวล้านนาจริง ๆ ก็ยังมี ภาษาและอาหาร ส่วนที่อยู่อาศัยหรือการแต่งกายก็มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสมัยนิยม และ ยังมีบางส่วนเป็นของล้านนาแท้แต่มีเพียงจำนวนน้อยเท่านั้น

สรุปแล้ววัฒนธรรมชาวล้านนาที่ปรากฏในเพลงคำเมืองช่วงปี 2537 นั้นจะเห็นได้ว่า มีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากจากวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวล้านนา ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากสภาพของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงรวมถึงการพัฒนาต่าง ๆ และเทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แต่ไม่ว่าอย่างไรก็ตามเพลงคำเมืองที่สะท้อนออกมาโดยรวมก็ยังคงมองเห็นภาพวัฒนธรรมของชาวล้านนาได้ค่อนข้างชัด ประเพณีของชาวล้านนาซึ่งมีมากมายแต่ที่สะท้อนออกมาในบทเพลงมากที่สุดคือ ประเพณีสงกรานต์ ซึ่งเป็นประเพณีที่คนส่วนใหญ่แม้จะไม่ใช่คนล้านนาก็จะรู้จัก อาจเป็นไปได้ว่าข้อมูลเพลงที่ผู้ประพันธ์เพลงได้มา

นั้นเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้มาก จึงทำให้มีการถ่ายทอดออกมาในบทเพลงมากกว่าประเพณีอื่น ๆ และความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนาก็มีการถ่ายทอดออกมาเช่นกัน อาจเป็นเพราะความเชื่อที่มีอยู่ในสามัญสำนึกของผู้ประพันธ์เพลงจึงได้มีการถ่ายทอดออกมาเป็นจำนวนมาก ส่วนค่านิยมเกี่ยวกับความรักได้รับการถ่ายทอดออกมาเช่นกัน เพราะมนุษย์ทุกคนมีความต้องการพื้นฐานและมีเรื่องของความรักด้วย ดังทฤษฎีของ Maslow (1954) ที่แบ่งความต้องการของมนุษย์ออกเป็น 7 ระดับขั้นด้วยกันและความต้องการความรักก็อยู่ในระดับขั้นที่ 3 และในส่วนของการถ่ายทอดความรู้ที่มักเป็นการถ่ายทอดความรู้ง่าย ๆ ซึ่งเป็นเพียงแค่การกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกหรือแค่ให้จดจำสารได้และเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประจำวันมาก ดังนั้นสิ่งที่ถ่ายทอดออกมาในบทเพลงมากที่สุดจึงเป็นการถ่ายทอดความรู้ด้านการพัฒนาสังคม เนื่องจากอาจจะใช้เพียงแค่สามัญสำนึกก็สามารถที่จะถ่ายทอดออกมาได้แล้ว เช่น การเข้าคิว ผู้ใดมาก่อนก็ต้องก่อน ผู้ใดมาทีหลังก็ต้องทีหลัง ถ้าหากไม่เป็นไปตามนี้ก็อาจจะทำให้เกิดความยุ่งเหยิง ล่าช้า และสังคมจะพัฒนาไปได้อย่างไร ส่วนข้อจำกัดในการถ่ายทอดความรู้ด้านต่าง ๆ นั้นก็อาจจะถูกจำกัดด้วยความรู้ของผู้ประพันธ์เพลงเช่นกัน เพราะถ้าไม่รู้ก็ไม่สามารถที่จะถ่ายทอดให้ผู้อื่นรู้ได้อย่างชัดเจน บางครั้งการสอดแทรกความรู้เข้าไปเพียงเล็กน้อยในบทเพลงก็อาจจะมีส่วนในการโน้มน้าวใจได้มากกว่าการให้ความรู้ทั้งหมด เพราะการโน้มน้าวใจอาจจะสำเร็จหรือล้มเหลวมีเกณฑ์ 3 ประการสำหรับตัดสินความสำเร็จหรือความล้มเหลวของสภาพการสื่อสารหนึ่ง ๆ คือ (Blackwood, 1993)

1. ความสอดคล้องกันระหว่างเจตนาของผู้ส่งสารและพฤติกรรมของผู้รับสาร
2. ระดับ (Degree) ของความสอดคล้องระหว่างเจตนาของผู้ส่งสารและพฤติกรรมของผู้รับสารที่ตามมา

3. ระดับความยากของการสื่อสารของผู้ส่งสาร

ส่วนอื่น ๆ ที่พบในบทเพลงคำเมืองมากที่สุดได้แก่ความตลกขบขันและมักจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตประจำวันเสียเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งอาจจะเป็นไปได้ว่าในปัจจุบันด้วยภาวะทางสังคมและเศรษฐกิจเป็นภาวะที่บีบรัดทางด้านจิตใจ มนุษย์จึงต้องการแสวงหาสิ่งที่สามารถทำให้คลายเครียดได้ ซึ่งโดยปกติเพลงก็มีหน้าที่ในการเป็นนันทนาการของสังคมอยู่แล้ว เพลงที่ฟังแล้วตลกขบขันก็สามารถเข้าถึงผู้ฟังได้มาก จากการสัมภาษณ์คุณบุญศรี รัตน์ง (12 พ.ย. 2538) ซึ่งเป็นศิลปินเพลงคำเมืองท่านหนึ่งได้กล่าวว่าร้อยละ 90 ของเพลง

คำเมืองจะถ่ายทอดออกมาเป็นแนวคิดเพราะฟังแล้วเฟลิดเฟลิน สนุกสนาน สามารถคลายเครียดได้และเป็นที่ต้องการของตลาดอีกด้วย สาเหตุที่มีการถ่ายทอดความตลกขบขันในบทเพลงคำเมืองมากอีกประการหนึ่งคือคนล้านนามีค่านิยมชอบความสนุกสนานและสภาพทางภูมิศาสตร์ของถิ่นล้านนาก็เอื้อให้คนมีอารมณ์แจ่มใสและมองโลกในแง่ดี เพราะฉะนั้นเพลงจึงเป็นผลสะท้อนทางความคิด ความรู้สึก ความเชื่อ ทศนคติและพฤติกรรมของมนุษย์และเพลงช่วยโน้มน้าวพฤติกรรมและทัศนคติของสมาชิกในสังคมให้ดำเนินไปตามบัพทสถานของสังคม ดังเช่นพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันทรงดำรัสว่า "เพลงมีอิทธิพลเข้าไปในทุก ๆ แห่ง สะท้อนสังคมในทุกวันนี้ จึงขอให้นักแต่งเพลงแทรกสิ่งที่ดีงามเข้าไปในเพลง ให้เพลงเกิดประโยชน์ต่อสังคม" (อ้างใน สุกัญญา บำรุงสุข, 2517)

และจากข้อสังเกตในผลการวิจัยได้พบว่าในเรื่องของความเชื่อในโชคกลางและฤกษ์ ซึ่งมีการถ่ายทอดในบทเพลงคำเมืองมากเป็นอันดับสองรองจากความเชื่อเรื่องพุทธศาสนา แต่ค่านิยมในเรื่องเชื่อถือโชคกลางกลับพบได้น้อย แสดงให้เห็นว่าสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป เช่น คนล้านนาอาจจะยังมีความเชื่อว่าวันนี้ฤกษ์ต้องออกจากบ้านเวลาบ่ายจึงจะมีโชค แต่สภาพสังคมปัจจุบันต้องไปทำงานเวลาเช้า ดังนั้นการออกจากบ้านตามฤกษ์ก็คงจะไม่ทำให้มีโชค แต่ถ้าสามารถทำตามได้ก็จะทำ ถ้าทำไม่ได้ก็จะไม่ทำ ความเชื่อจึงยังมีมากอยู่แต่ค่านิยมจะมีน้อยลง และความเชื่อในโชคกลางและฤกษ์นี้เองก็ทำให้มีผลต่อความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์และไสยศาสตร์ตามมารวมถึงความเชื่อในเรื่องโหราศาสตร์อีกด้วย นอกจากนั้นยังพบว่าเรื่องของอาชีพ ที่อยู่อาศัย และอาหารก็เปลี่ยนแปลงไปเช่นเรื่องของอาหารมีสารที่ปรากฏว่าเป็นอาหารที่ไม่ใช่ของล้านนาด้วย แต่เป็นอาหารที่นิยมรับประทานทั่วไป อาทิเช่น ก๋วยเตี๋ยว เป็นต้น และอาหารก็สามารถทำให้วัฒนธรรมการกินเปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน

ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่า วัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งที่อยู่กับที่หรือใช้เฉพาะที่ใดที่หนึ่งเท่านั้น วัฒนธรรมของชาวล้านนาเช่นกัน มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย การผสมผสานของวัฒนธรรมจะมีมากขึ้น ความเป็นเอกลักษณ์จะค่อย ๆ หายไปถ้าคนรุ่นหลังไม่ได้มีการอนุรักษ์ไว้ วัฒนธรรมใหม่จะทำหน้าที่หลอมละลายวัฒนธรรมเดิม สิ่ง que ถ่ายทอดออกมาในบทเพลงนั้น

อาจจะ เป็นเพียงแค่ช่วงหนึ่งเท่านั้น เพราะผู้วิจัยได้เลือกวิเคราะห์เนื้อหาช่วงปี 2537 เพียงปีเดียว ซึ่งวัฒนธรรมบางอย่างก็อาจจะยังคงมีอยู่ในสังคมล้านนาแต่ไม่ได้มีการถ่ายทอดออกมาในบทเพลงเท่านั้น เพราะในช่วงระยะเวลาเพียง 1 ปี บทเพลงคงไม่สามารถจะถ่ายทอดวัฒนธรรมออกมาได้ครบถ้วน แต่ถึงอย่างไรก็ตามการวิเคราะห์เนื้อหาเพลงคำเมืองก็สามารถทำให้เข้าใจในวัฒนธรรม และถ้าเราสามารถที่จะนำเพลงคำเมืองมาใช้เป็นสื่อเพื่อการพัฒนาโดยให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมชาวล้านนา มีความเข้าใจกับความคิด ความเชื่อและค่านิยม ก็คิดว่าน่าจะเป็นประโยชน์ต่อคนในสังคมล้านนาในแง่ของการพัฒนา และการอนุรักษ์อีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมและเป็นวัฒนธรรมของชาวล้านนาเท่านั้น จากการวิจัยของพรสวรรค์ ตั้งเมตตาจิตตกุล เรื่อง "การวิเคราะห์วิทยานิพนธ์มหัศจรรย์ สาขาวิทยาศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2523-2529" พบว่างานวิจัยของสาขาวิทยาศาสตร์พัฒนาการเกี่ยวกับเรื่องของวัฒนธรรมมีน้อยมาก ดังนั้นจึงขอเสนอแนะดังนี้

1. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมของภาคอื่น ๆ เช่น ภาคใต้ ภาคอีสาน ด้วย รวมถึงวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อย เช่น ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ หรือชาวเล เป็นต้น เพื่อความเข้าใจในวัฒนธรรมและสามารถนำมาปรับปรุงในการผลิตสื่อเพื่อการพัฒนาโดยให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของกลุ่มเป้าหมาย
2. การวิเคราะห์เพลงคำเมืองในอนาคตอาจมีการวิเคราะห์ลึกเพียงอย่างเดียว เช่น เรื่องประเพณี หรือความเชื่อ และวิเคราะห์ย้อนหลังไปประมาณ 5-10 ปี เพื่อดูความเปลี่ยนแปลงของเรื่องนั้น ๆ ว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร มากน้อยเพียงใด
3. ในการวิเคราะห์วัฒนธรรมของชาวล้านนา น่าจะได้มีการวิเคราะห์เป็นแต่ละพื้นที่โดยเฉพาะ เช่น เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน พะเยา แพร่ น่าน ลำปาง และแม่ฮ่องสอน เพราะวัฒนธรรมบางอย่างก็จะแตกต่างกันออกไป เช่น เรื่องของภาษา จะมีความแตกต่างกันอยู่มากในเรื่องของสำเนียง ดังนั้นถ้ามีการวิเคราะห์วัฒนธรรมของแต่ละภาคพื้นได้จะทำให้เข้าใจลึกซึ้งยิ่งขึ้น

4. การวิจัยนี้ได้อธิบายเฉพาะเนื้อหาของเพลงคำเมืองเท่านั้น ถ้าได้มีการวิเคราะห์เกี่ยวกับเรื่องของดนตรีและมีการเปรียบเทียบกับเพลงประเภทอื่นด้วย จะเป็นการเน้นให้เห็นถึงเอกลักษณ์ในเพลงของแต่ละที่ได้ดียิ่งขึ้น

5. อาจมีการวิจัยเชิงสำรวจเพื่อค้นหาแนวโน้มของเพลงคำเมืองในอนาคตว่าจะนำมาใช้เป็นสื่อเพื่อการพัฒนาได้มากน้อยอย่างไร

ศูนย์วิทยพัทธยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย